

GROŽNJA

Ni nobenega dvoma, da so italijanski izgredi v Trstu (in po nekaterih mestih Italije) dosegli prav nasprotno, kar so Italijani želeli ali pričakovali. Ugled Italije je zaradi tržaških strelcev padel pred svetom dočim se je po sicer nepredvidenem a vendar spontanem oktoberskem razgrajanju Jugoslavija diplomatsko dokaj okrepila. Kot je treba obžalovati žrtve tržaških spopadov, vendar vsi znaki govore, da pada odgovornost za nje na italijanske neofašiste, ki so neredno organizirano provocirali iz severne Italije, in na samo Italijo, ki fašistom daje potuho. Ti fašistični izgredi, ki tako klasično spominjajo na ognjene in ricinusove ekspedicije fašističnih tolpe po Julijski Krajini v letih pred Mussolinijevim "pohodom na Rim", prepričljivo napovedujejo, kaj se utegne na en ali drug način dogajati ne le Slovincem ampak tudi Italijanom, ki se zdaj zavzemajo za Svobodni Trst, če bi ti prišli pod Italijo. Obžalovanja vredno je, da razen v TRIBUNI, tedniku leve Bevanove skupine, v zadnjem času nismo mogli v vsem zapadnem tisku opaziti, da bi bil svet opozorjen na to grožnjo stalnega nasilja do slovenske manjšine pod Italijo, ki je postala ob tržaških dogodkih prvih dni novembra tako očita. Še več: tu smo si s Titom edini, naj se drugod še tako v osnovah ločimo: da bi laški apetit z zasedbo cone A rastlel, dokler od svojih glavnih zaveznikov v Severnoatlantski zvezi ne dobi resnega svarila, da mora biti njenega imperializma enkrat za vedno konec.

+

Ime g. Jevdjevića, o katerem poročamo na drugem mestu, je preveč kompromitirano in ta bivši orjunaški poglavar politično med Jugoslovani premalo pomeni, da bi ga bilo vredno z naše strani resno jemati v obzir. Sicer pa njegova poslednja prizadevanja na italijanski liniji večajo verjetnost svoječasne sumnje, da je bila njegova medvojna kolaboracija s fašisti več kot slučajna ali pa le zaradi obrambe srbstva pred ustaši. Z njim samim si končno niti g. Pella niti grof Marshnich ne bosta dosti pomagala. Toda ko je govora o jugoslovanski legiji, ki bi naj bila v glavnini meri po Jevdjeviću zamisli srbska, je prav zaradi gotovih nepremišljenih srbskih emigrantov in zaradi taktike popolnoma neodgovornega "vojvode" treba v tem vprašanju zavzeti jasno stališče. Pričakujemo, da bo tudi demokratični srbski tisk v tem pogledu postavil stvari na pravo mesto.

Če ne bi bilo Jugoslavije, zveze Slovencev, Hrvatov in Srbov, potem bi končno razumeli srbsko nezanimanje za Trst. Toda prav zato, ker imamo skupno državo, ki sama sebi ne more biti cilj, je njen obstoj pogojen in možen le zaradi skupnih interesov njenih narodov. Le s skupnimi prizadevanji in s skupnimi žrtvami moremo braniti sebe in drug drugega, ker smo razdeljeni pač prešibki, da bi se mogli uspešno upirati modernemu tujemu imperializmu. Zato je neobhodno, da smo tako Slovenci in Hrvati zainteresirani nad dogodki v Vojvodini ali Macedoniji kot bi naj bili Hrvatje in Srbi nad Slovenskim Primorjem ali Slovenci in Srbi nad hrvatsko Dalmacijo. Ako v tem pogledu odpovemo, potem skupna državna zveza izgubi svoj smisel. Čeprav dopuščamo, da to državo zdaj drži skupaj le sila, ona vendar obstoja, v njej so slovenske, hrvatske in srbske državne in narodne meje varovane; končno o bodočnosti te države kot celote ne bo odločala nobena emigracija ali kak prosluli "vojvoda".

Naši narodi bodo živeli, ko Titovega režima ne bo nikjer več. Naša domovina je tudi danes prav tako naša in jo še bolj nosimo v svojih srcih, čeprav ali pa ker živimo daleč od nje. Iz tega stališča je tržaško vprašanje več kot le zadeva slučajne važnosti, ki bi jo smeli izkoristiti v protititovski borbi. Zaradi lastnih narodnih in zaradi skupnih državnih interesov ne smemo v tej borbi iti tako daleč, da bi nacionalno in državnoobrambno vprašanje kot so naše zapadne meje in Trst uporabili v umazani kupčiji z Italijo. To je izdajstvo nad narodnimi interesi in nad interesi skupne državne zveze.

"SPOZNAVAJ SAMEGA SEBE"

Danes začnemo objavljati razpravo g.Frana Erjavca o početkih politične diferenciacije na Slovenskem. Kajti kljub "Nastanku slovenskih političnih strank" kot nosi razprava naslov na 7.strani, bo celotni prikaz dejansko zajet iz vse širšega območja. Prikazano bo predvsem ozračje, iz katerega so potem zrastle politične stranke. To pa seveda ni več naštevaje kronoloških podrobnosti, ki jih je sicer avtor že objavil, z njim pa tudi drugi. V današnjem primeru gre za našo politično zgodovino s posebnim ozirom na snovanje strank, kar postane šele v tako globoko zajeti razpravi razumljivo in stvarno.

Pisec bo prikazal nekatere pomembne činitelje v popolnoma novi ali precej drugačni luči kot smo jih bili vajeni poznati doslej. Naj omenimo le tabore ali pa razmerje med ljudstvom in duhovno gospodstvo, kot je vladalo do sedemdesetih let preteklega stoletja. Presenetljivi bodo za ključki o slovenskem liberalizmu in klerikalizmu.

Na tem mestu smo že pisali o redkih ali pa šibkih delih, ki obravnavajo slovensko politično zgodovino. Brez dvoma je treba vsako zgodovinsko razpravo ocenjevati po dokumentih in dejstvih, ki jih navaja. Toda od zgodovinarja zavisi, ali podaja navedbe in zaključke enostransko ali nepristransko. Če je odločen, da bo iskal resnico in podajal podatke kot jih odkriva, zaključke pa z upoštevanjem prav vseh dotlej znanih informacij, potem ne bo prav nič čudnega, če bodo kasnejše ugotovitve različne od prejšnjih. Kajti tudi zgodovinar se razvija, tudi on "raste" in ob preučevanju odkriva skrite zaklade preteklosti. Nova spoznanja, do katerih se je prebil in ki so morda v opreki z dotlej znanimi, govore samo v njegov prilog in večajo vrednost dela, če raziskovalca vodijo ne sebični nagibi.

Razprava g.Erjavca ima pomen tudi v tem: naj bi vzbudila v mlajši slovenski generaciji več zanimanja za našo politično preteklost, kot jo je ta bila deležna od naših očetov. Naša prisotnost na zapadu nam daje posebne prilike, da pregledamo tuje študijske knjižnice, ki gotovo vsebujejo dragoceno snov za pravilnejše razumevanje naše preteklosti. Ali ni škoda, da smo zamudili toliko izrednih prilik, da razen dveh, treh izjem nihče ni brskal po arhivih in knjižnicah v Gradcu, Celovcu, Gorici, Trstu, da ne omenjamo Rima, Dunaja, Pariza, Londona in Amerike?

Obžalovati je, da bo Erjavčeva razprava končno le pregled, ker bi sicer v polnosti morala izhajati skozi nekaj let, če navajanje virov in citatov pri tem celo prezremo. Vendar pa bo tekom časa ta pregled dobil podrobnejša dopolnila v priložnostnih ali zaključenih razpravah kot se jih je g.Erjavce zadnja leta že lotil v nekaterih naših in tujih listih.

Prikaz bo izhajal več mesecev na zadnjih dveh straneh KLICA TRIGLAVA. Naročniki si bodo mogli nadaljevanja shranjevati, ker bodo tako tiščana, da bodo nemoteno predstavljala neprekinjeno delo.

KLIC TRIGLAVA

53, Bucks Hill, Chapel End,
Nuneaton, Warwickshire

Izhaja 1.in 3.ponedeljek v mesecu.

Naročnina: četrtletno 6/-, celoletno 24/- z doplačilom za letalsko dostavo v prekomorske države.

====

Švicarski tisk poroča, da zadnji jugoslovanski predlog Angloameričanskega sprejema Pellino zahtevu po plebiscitu, vendar le za mesto Trst in po s tremi možnostmi odločbe: za Jugoslavijo, za Italijo in za Svobodno mesto Trst(internacionalizirano).

IZDAJSTVO

(Dopis iz Rima)

"Vojvoda" Jevdjević, famozni "Duca di Dalmazia", kot se je na begu pred Titovimi partizani v maju 1945 podpisal na proglasu "narodu Krmina" v Furlaniji, je ponudil italijanskemu ministrskemu predsedniku g. Pelli "jugoslovansko legijo" 5000 borcev, če pride do sponda med Jugoslavijo in Italijo. Ta legija naj bi se borila, po g. Jevdjeviću, ob strani italijanskih vojakov proti titovski Jugoslaviji.

Ponudba je nastala v kritičnem oktobru letos, ko je bilo tržaško vprašanje svetovni dogodek prve vrste in ko je šlo za tem, da bi Italija ob molku zapadnih velesil dobila odskočno desko za svoje nadaljnje imperialistične zahteve. Istočasno je "Duca" pisal v GIORNALE D'ITALIA, da Srbi niso interesirani na Trstu. V svojih periodičnih "SRBSKIH NOVINAH" pa je oznanil, da bi bili Srbi pripravljeni sodelovati v tržaškem vprašanju na strani Slovencev in Hrvatov, če bi ti pristali na pogoje, ki bi jih postavili Srbi glede ostvaritve skupne države.

Tu istočasno govore, da je dal g. Konstantin Fotić, predsednik Srbskega centralnega nacionalnega odbora, v Benetkah izjavo, češ da je on za plebiscit v Trstu.

SKUPNI INTERESI

London, 4. novembra. Od našega dopisnika.

V splošni krizi jugoslovanske emigracije, ki se sicer ni povzpela preko ozkih plotov in ni spoznala, da je njen že tako zelo omejeni možnostni izgled na uveljavitev na Zapadu mogoč samo v demokratičnem odgovoru jugoslovanskemu Titu, je solidarnost Jugoslovanskega narodnega odbora v pogledu Trsta s Slovenci in Hrvati gotovo razveseljiva. Ta odbor je namreč sklenil pooblastiti g. Milana Gavrilovića, ki živi v Združenih državah, naj v odborovem imenu podpiše vsako predstavko, ki bi jo kjerkoli vložila v tržaškem vprašanju v slovenskem in hrvatskem imenu gg. Maček in Krek. Kot je praktično to podpisan ček srbskih politikov in g. Vilderja Slovincem in Hrvatom - v vprašanju jugoslovanskih zapadnih meja in Trsta, je v bistvu to pravilno pojmovanje skupnih in državnih interesov. Čeprav ne gre precejevati praktičnega učinka takšnega skupnega nastopa, ta le dokazuje, da je mogoče v najbistvenejših vprašanjih najti neko skupno osnovo. Ta srbski korak pa je zanimiv tem bolj, ker prihaja v času, ko se na srbski strani "dva največja živa Srba" (po velesrbskem tisku sodeč) postavljata v tržaškem vprašanju na stran Italije.

Na poti iz Benetk za Ameriko se je g. Fotić ustavil tudi tu v Londonu. Zanimal je poročilo o intervjuju, ki da ga je dal v Benetkah nekemu italijanskemu dopisniku glede tržaškega plebiscita. Izjavil je, da ni rekkel, da je za plebiscit v Trstu, ampak da je za njegovo "demokratično rešitev". Kot čujem, sta to izjavo, ki jo je v originalu priobčil tudi ameriški tisk, ovrгла gg. Maček in Krek, češ da g. Fotić ni merodajen govoriti v imenu Srbov.

In vendar vse kaže, da je g. Fotić, čeprav precej bolan, obiskal Evro po v nemali meri, London pa prav gotovo samo zato, da bi dobil tak mandat. Po kanadskem zborovanju, kjer so bile sprejete smernice za ostvareitev Srbskega predstavništva in po nastali krizi v Srbskem centralnem narodnem odboru, se je g. Fotiću zdelo potrebno, da je v družbi b. predsednika "ženitbenega" kabineta g. Božidarja Purića obiskal g. Slobodana Jovanovića in g. Boška Jevtića. Z njima je razpravljajal okoliščine in možnosti takega srbskega foruma, za katerega pobudo so dali Srbi v Kanadi. Sama vest o tej konferenci v Londonu je neugodno vplivala na tukajšnje Srbe in one v Kanadi, ker si težko predstavljajo, da bi g. Jovanović sedel za isto mizo z "vojvodama" Jevdjevićem in Djujićem. Čemu so pa potem sploh razgovarjali?

=====

Zmotili smo se:

V poročilu o govoru g. Vilderja na BBC v 128. št. KT je bilo pomotoma omenjeno, da je predsednik Srbskega pravoslavnega kluba g. Laković. V odprtem pismu (g. Pribičeviću) je g. Vilder jasno označil, da se je g. Laković pritožil pri predsedniku tega kluba, ker je bil izvoljen v upravo, v kateri se že tudi zboraši.

SESTANEK NA DUNAJU

V minelem tednu se je tri dni mudil v avstrijski prestolici jugo = slovenski državni tajnik za zunanje zadeve Koča Popović; spremljal ga je podtajnik v ministrstvu Joža Brilej, bivši veleposlanik v Londonu.

Kljub skromnim uradnim poročilom o razgovorih, ki jih je Popović imel v avstrijskem zunanjem ministrstvu ter meglenim odgovorom na njegovi tiskovni konferenci, predvidevajo, da so govorili tudi o Trstu, čeprav zadeva ni bila redne dnevnem redu. Avstriji bi kajpak prijala internacionalizacija Trsta, vendar pa je težko verjetno, da bi se hotela direktno angažirati v tržaškem sporu, dokler tega ne bi poleg Jugoslavije želela tudi Italija. Popovićev obisk Dunaja so v Rimu zelo sumljivo komentirali, kar gotovo ni znak, da bi Italija pristala na avstrijsko soudeležbo na morebitnih razgovorih, ki naj bi se v doglednem času vršili med tremi veliesilami in Jugoslavijo ter Italijo.

Avstrija in Jugoslavija sta se dogovorili glede povišanja njunih diplomatskih zastopstev v veleposlaništva. Razgovarjali so še o odškodnini za predvojno avstrijsko lastnino v Jugoslaviji in jugoslovansko v Avstriji. Podpisan je bil sporazum o letalskem prometu med obema državama. Ob preučevanju pravic slovenske manjšine na Koroškem so se dogovorili, da bo to vprašanje najboljše rešljivo v okviru splošnih odnošajev med obema državama; ti se izboljšujejo in bodo olajšali praktično rešitev vprašanj, ki zadevajo slovensko manjšino. Dalje so sklenili povečati medsebojni trgovinski promet. Jugoslavija pa se je obvezala izboljšati promet in znižati tarife na bivši Južni železnici (Dunaj-Ljubljana-Trst), da bi se tako izboljšala avstrijska zveza s Trstom in njeni stiki s prekomorskimi deželami usmerili skozi tržaško luko. (zps)

DOLARJI ZA JUGOSLAVIJO

V okviru ameriškega Programa za vzajemno pomoč je bila v letošnjem proračunskem letu poleg Portugala, Spanije in Turčije tudi Jugoslavija prvič vključena v vojaško-nabavne pogodbe. Tako bo za kritje dobovil Jugoslavija prejela 5,390.000 dolarjev. Celotne nabavne pogodbe za 15 evropskih držav dosegaajo vsoto poldruge milijarde dolarjev, od katere bo Italija dobila 241 milijonov (v l. 1952 preko 141 milijonov)

Gornjih dobrih pet milijonov pa ni vključeno v že redno vojaško pomoč, ki jo dobiva od Amerike Jugoslavija, niti ne v gospodarski okvir, po katerem je lani dobila naša država 93 milijonov, letos pa 108 milijonov dolarjev pomoči. (Italija lani 183, letos pa 154 milij. dolarjev.)

=====

Slovenska narodna zveza v Ameriki, ki se zaveza za suvereno slovensko državo, je v dolgi brzojavki prezidentu Eisenhowerju zahtevala vzpostavitev Svobodnega tržaškega ozemlja pod varstvom OZN. Brzojavko je omenil tudi "Chicago American".

Njena posestrima v Kanadi je v pismu zunanjemu ministru g. Pearsonu označila Trst kot "vprašanje na

JAVNO MNENJE

Prostovoljci v Angliji: G.urednik! Izenadila je omemba o izjavljanju protikomunističnih Jugoslovanov v Angliji za obrambo Trsta proti Italiji na strani Tita. Če je to res, je to gotovo zelo zanimiv razvoj v miselnosti jugsl. emigracije, če pa ni res, potem je poučno, kako spretno zna Titov režim predstavljati za padnemu svetu "monolitično enotnost" jgsl. narodov, celo njihovih članov v emigraciji, v odporu proti "iredentističnim in fašističnim imperialistom". Pa to bi bila le ena stran njihove propagande. Za domačo uporabo imajo drugo interesantno vest: Pred približno enim tednom je ena od jgsl. novinskih agencij poročala, da se bivši četniki in ustaši (do nedavnega v nekem taborišču v Italiji) nahajajo med ilirskimi trupami italijanske vojske ob jugoslovanski meji v goriških Brdih.-R.V.

cionalnega prestiža" za Italijane, "za Jugoslavijo pa je slovensko etnično ozemlje bilo vedno ceneno denar za nakup gotovih prednosti Srbom". Dokler ni mogoča naravna rešitev - slovenska država s Trstom dotlej se je treba vzdržati vseh akcij, ki bi delale proti naravni rešitvi tega vprašanja.

VOLITVE V JUGOSLAVIJI (I)

(V današnji in prihodnji številki našega lista bomo objavili dva članka o jugoslovanskih volitvah; za Klic Triglava ju je napisal rojak iz Slovenije, ki je pred kratkim pobegnil v Avstrijo. Prvi del je sicer bolj teoretičnega značaja, kar pa je neizogibno, da bomo poznali jugoslovanski volilni in predstavniki sistem. Današnji članek pa bo tudi dober uvod v drugi del, ki nas bo seznanil, kako slovenski svobodnjaško čuteč in misleč človek v domovini gleda na volitve. Čeprav bodo ob izidu prihodnje številke Klica Triglava volitve že zaključene, smatramo, da vsebina nebo ničesar izgubila na svoji vrednosti - pač zato, ker je doživljen prikaz predvolilne dobe. Uredništvo.)

22. novembra letos bodo v Jugoslaviji tretjič po drugi svetovni vojni volitve v Zvezno ljudsko skupščino. To pot na osnovi velikih ustavnih sprememb, ki so se izvršile v FLRJ letošnjega januarja.

Tudi nova jugoslovanska ustava poudarja tri osnovna načela vsakega demokratičnega predstavnštva: enako in neposredno volilno pravico ter tajnost volitev. Že površna analiza ustavnih sprememb pa pokaže, da so ta načela v Jugoslaviji le propagandna gesla, s katerimi skuša komunistični režim preslepiti tujino. Prebivalstvu v domovini niti namenjena niso, saj si je glede resnične vsebine tako imenovane "ljudske oblasti" popolnoma na jasnem.

Organizacija predstavnštva

Po novem ustavnem zakonu je postala Zvezna ljudska skupščina dejansko trodomno predstavniki telo. Zvezni zbor je politični predstavniki organ v pravem smislu besede. Sestavljajo ga poslanci, izvoljeni po mestih in okrajih ter poslanci, ki jih izmed svojih članov izvolijo politična predstavniki telesa posameznih ljudskih republik oz. avtonomnih enot. Takrat kadar odloča Zvezna ljudska skupščina o zadevah, ki posegajo v pravice ljudskih republik (spremembe ustave, zvezni plan itd), zasedajo poslednji kot poseben dom, kot Zbor narodov, s katerim naj bi bilo zaščiteno federativno načelo. Proizvajalci - delavci in nameščenci, ki so udeleženi v proizvodnji - pa izvolijo še posebno predstavniki - Zbor proizvajalcev. Ta je pristojen, da soodloča skupno z Zveznim zborom, kot čisto političnim predstavniki, v vseh zadevah, ki kakorkoli posegajo v gospodarstvo.

Po tolmačenju tvorcev nove jugoslovanske ustave pa pri Zboru proizvajalcev ne gre za predstavniki proizvodnje oz. za nekako gospodarsko predstavniki, kakršna so imeli v nekaterih državah med obema svetovni vojnama (n.pr. Francija, Nemčija, Italija). Najlepše pojasnjuje njegovo bistvo sam Edvard Kardelj, ki pravi, da je Zbor proizvajalcev zato, da se z njim okrepi moč delavskega razreda: delavski razred naj odloča v vseh zadevah, na katerih je zainteresiran kot proizvajalec, še posebej preko lastnih predstavniki organov. Skratka - Zbor proizvajalcev je bil uveden zato, ker prejšnja ureditev, ki je postala samo politično predstavniki tvo vsega ljudstva - delavcem ni nudila zadosti oblasti.

Tri načela

Ze sam obstoj Zbora proizvajalcev torej priča, da danes v FLRJ ni enake volilne pravice. Pri volitvah v Zvezni zbor so udeleženi vsi prebivalci, ki imajo politične pravice, za Zbor proizvajalcev pa volijo samo delavci in nameščenci, udeleženi v proizvodnji. Poslednji volijo torej dva krat; njihova politična veljava je zato mnogo večja od ostalih državljanov. Nova ustavna ureditev daje tako delavskemu razredu, (na katerega se režim opira) večjo oblast kot pa mu gre po temeljnih načelih demokracije.

Tudi drugo osnovno načelo demokracije - načelo neposrednosti volitev - je po novem ustavnem zakonu opuščeno. Del Zveznega zbora - Zbor narodov - je izvoljen posredno, saj izvolijo njegove člane poslanci republikanskih predstavniki teles iz svoje srede. Prav tako so volitve po srednje tudi v Zbor proizvajalcev. - Posredne volitve predstavljajo neke vrste selekcijo, s pomočjo katere si režim zagotavlja tudi v primeru, če bi se kje pojavila kaka organizirana opozicija, absolutno oblast v predstavniki telesih, ki tako tudi formalno niso več neposredno odvisna od ljudstva.

Tretje temeljno načelo - tajnost volitev - je zagotovljena tako v ustavi kot v volilnem zakonu. Vendar pa je po novem volilnem zakonu izgubilo skoro vsak pomen. Po prej veljavnem načinu volitev so imeli volivci vsaj teoretično možnost, da izrazijo svoje nezadovoljstvo s tem, da glasujejo za skrinjico brez liste, za tako imenovano "črno skrinjico". Zdaj je ta odpravljena in je mogoče glasovati samo za od oblasti odobrene kandidate.

Postavljanje kandidatov

Novi jugoslovanski volilni zakon predvideva dvoje načinov predlaganja kandidatov. Normalen način je predlaganje po zborih volivcev. Tak zbor izvoli posebno kandidacijsko komisijo, ki sestavi izmed predlogov, ki padejo na zboru, dokončen predlog. O tem odločijo prisotni z dviganjem rok, torej javno. Načelo tajnosti volitev je s tem že dejansko opuščeno. Za kandidate morejo biti postavljeni samo tisti, ki uživajo podporo režima.

Zaradi odpora proti takemu postavljanju kandidatov - zaradi cinične ga obhajanja načel demokracije se je pojavil odpor celo med poštenjšimi pristaši režima - pa je morala skupščina v volilni zakon vstaviti še določbo, po kateri lahko postavljajo kandidate tudi skupine državljanov. Za vložitev takega predloga kandidature pa je treba podpise 200 volilnih upravičencev. Tako število podpisov pa je (po posameznih volilnih okrajih) v PRJ danes nemogoče zbrati. Zahtevan je podpis pred pristojnim državnim organom in ker je zaradi popolnega uničenja zasebnega gospodarskega sektorja vsakdo več ali manj odvisen od režima, je v volilnem okraju popolnoma nemogoče organizirati 200 volilnih upravičencev v odkrit odpor proti vladi. Število podpisnikov, ki se zahteva, je tri do štirikrat več je od števila, ki je potrebno v drugih državah, dasi so tam volilni okraji mnogo večji.

Iz te kratke analize čisto pravno-tehničnih določb o volitvah v vrhovne predstavniške organe je razvidno, da toliko proslavljana demokratična načela v današnji jugoslovanski ustavni ureditvi niso drugega kot slopilo, saj jih pobijajo že same določbe ustave in volilnega zakona. V tem smislu so doživele kritiko že v Ljudski skupščini. Proti njim se je dvignil srbski poslanec Miloš Moskovljević (znan zlasti zaradi obrambe kmetov). Očital je vladi, da je opustila načelo enake volilne pravice, načelo neposrednosti volitev in - z ozirom na način postavljanja kandidatov - tudi načelo tajnosti glasovanja. (Tako po teh nastopih so ga jugoslovanski časopisi nazvali "mrtvec na poslanski klopi"). Pravni teoretiki, univerzitetni profesorji, se kot dobro plačani sluge režima sicer trudijo, da bi z učeni teorijami spravili posamezne določbe nove ustave in volilnega zakona v sklad z načeli demokracije, vendar se protislovnosti v njih dobro zavedajo. Ljudstvo samo pa kaže za vsa ta vprašanja kaj malo zanimanja, saj ve - naj se določbe o volitvah glase tako ali drugače, volitve bodo potekle po starem in je popolnoma nemogoče, da bi z njimi prišla do izraza resnična volja ljudstva. /Pravica do ponatisa pridržana/

===

SLOVENCİ IZVAŽAJO

Turčija na prvem mestu

V slovenskem izvozu - hvala Bogu - vse bolj rastejo industrijski proizvodi in ne več nepredelan les in kmetijski pridelki, kot je doslej bilo že običajno. Vendar pa je značilno še vedno, da izvažamo blago, v katerem ni bilo vloženo veliko dela, ter so tako takšni proizvodi ceneni; prav nasprotno od našega uvoza. (Vsa Jugoslavija je n.p.r. lani od vseh uvoznih artiklov uvozila 47% proizvodov visoke predelave, izvozila pa samo 6%.) K temu prelomu v slovenskem izvozu je precej pripomogla lanska suša ki je onemogočila izvoz kmetijskih produktov. Tako so dobile prednost kovinska, tekstilna in usnjarska industrija; elektroindustrija je prvič postala izvoznik. Verige izvažajo v Tunis, na Ciper in v Burmo. Paragvaj in Turčija sta kupili naše bruse, Kanada pa srebrne okraske in nakit (611 je) Burma je naročila cement, jugovzhodna Azija pa salonitne plošče za strehe (iz Anhovega). Izvozili smo še marmor, steklene strešne opeke, papir.

V prvi polovici letošnjega leta smo od vsega slovenskega izvoza izvozili v Turčijo 20%; na drugem mestu stoje Združene države s 13.4% (lani polletno 7.2%), na tretjem mestu pa Zapadna Nemčija z 12.7% (lani več).

(gs)

FRAN ERJAVEC:

NASTANEK SLOVENSКИH POLITIČNIH STRANK

I. PREDMAREC

Slovenci lahko pokazujemo na mnoge odlične naše lastnosti in Trdina je mogel že pred sto leti ugotoviti, da stojimo glede ljudi = ske izobrazbe s Čehi vred na čelu vsem drugim slovanskim narodom, to da glede politične zrelosti smo v vseh časih daleč zaostajali za drugimi narodi, izrečno tudi za Hrvati in še bolj za Srbi. To smo glasno izpričevali v vsej naši preteklosti prav do današnjega dne. Ni namen te razprave raziskovati vzrokov tega zanimivega in značilnega fenomena, toda ugotovimo ga lahko že za dobo pred našim nastopom na politični oder.

Doba francoske revolucije in napoleonskih vojska sta zapustili pri vseh evropskih narodih bolj ali manj globoke idejne sledove. Pod skorjo navideznega miru so tudi po dunajskem kongresu še nadalje pri vseh prosvetljencih vrela neugasljiva stremjenja po svobodi in člo večanskih pravicah z bolj ali manj jasnimi čustvenimi nacionalnimi, liberalnimi, demokratičnimi in ustavnimi težnjami. Zlasti od liberalizma so vsi razgibani duhovi pričakovali neoviranega razvoja člo = veške osebnosti in nacionalne svobode ter nov razcvet duhovne in materialne kulture. Le pri nas Slovencih ne najdemo v vsej predmarčni dobi skoro nobenih sledov teh evropskih tokov, čeprav smo živeli štiri leta celo pod direktno francosko oblastjo. Res je, da je policijski režim Metternicha in Sedlnitzkega za časa zakrknjenega reakcionarja cesarja Franca I. in bebastega Ferdinanda I. neusmiljeno dušil vsak najmanjši politični pojav, vendar pri drugih narodih vsa "Sveta aliansa" ni mogla zatreti liberalnih, demokratičnih in nacionalnih teženj svobodoumnih duhov, kar nam dovolj dokazujejo vsi ne šteti predmarčni upori od Balkana do Pirenejev z Mazzinijevo "mlado Evropo" in "mlado Nemčijo" na naših mejah vred. Celotna julijska revolucija, ki je zadala že odločilni udarec "Sveti aliansi", je šla mimo nas čisto neopaženo. Pri Hrvatih se je ravno v dobi po julijski revoluciji skoro elementarno razmahnil mladostni ilirizem, ki se je razvil kmalu v izrazito hrvatsko narodno-politično gibanje in Srbi so prav v tej dobi definitivno izbojevali svojo samostojnost, le pri Slovencih ne najdemo tedaj prav nobenih političnih teženj.

Narodno zavednega svetnega izobraženstva, razen nekaterih redkih izjem, Slovenci tedaj še nismo imeli nobenega in tudi meščanstvo v vsem XIX. stoletju nositelj vseh naprednih stremljenj, je živelo še v drugo polovico stoletja po Slovenskem v skoro čisto nemškem ozračju in se pri nas za politiko tudi ni zanimalo. Celotna naša duhovščina so bili navzlic idealnim Slomškovim prizadevanjem in navzlic temu, da je kazal še vedno močan janzenizem mnogo razumevanja za naš rodni jezik, le zelo redki narodno zavedni, tako da je tedanji franški kaplan Caf 28.1.1848 upravičeno pisal katehetu Muršču v Gradec: "... dobrih duhovnikov najdeš med 100 celih 99, jednega domorodca pa med 100 težko". Visoko kulturni Prešeren-Čopov krog v Ljubljani je pač izražal neke kozmopolitske svobodnjaške težnje, toda za politična vprašanja ni imel vkljub drugovanju s poljskim internirancem Korytkom nobenega smisla, da, niti za tedanja gesla slovanske romantike skoro nobenega, racionalistični Bleiweis, urednik ediniga tedanje ga slovenskega lista, si je osvojil le nazore starejših (Kopitarje = ve) romantike, a slovenski ilirci so sanjarili zgolj o jezikovnem zedinjenju s Srbohrvati, čeprav jih je Gaj naravnost odbijal, smatrajoč - kakor še večkrat pozneje toliki Hrvatje - slovenščino za enega

"najneznosnejših" jezikov. Celo najdoslednejši slovenski ilirec, Vraz, ki se je celo preselil v Zagreb, je obžaloval in inkriminiral najbolj to, da se je bil ilirizem razvil v politično gibanje.

2. LETO 1848.

V takih okoliščinah se potem pač ne moremo čuditi, da je našla marčna revolucija l. 1848. Slovence bolj nepripravljene kot katerikoli drug narod habsburške monarhije. Čehi in Madžari, celo Slovaki in tako zanemarjeni vzhodnogališki Ukrajinci, a zlasti Hrvatje in vojvodinski Srbi so postavili nemudoma celotne in za tedaj edino pravilne narodnopolitične programe, samo mi se nismo zavedli veličine trenutka. Trdina trdi, da je v vsej "slovenski prestolici", Ljubljani, edini dr. Ahačič vedel, kaj beseda "konstitucija", ki je odmevala tedaj po vsej Evropi, sploh pomeni. Bleiweisove "Novice" so morale revolucijo seveda pozdraviti, toda široke slovenske množice so - po Bleiweisovem pričevanju - razumevale revolucijo tako, da je "zdej vse dolj, zdej je vse frej", večina duhovščine, ki je zvesto služila staremu režimu, se je prestrašena umaknila v ozadje, meščanstvo je proslavljalo samo liberalna gesla, a majhna peščica slovensko čutečih, z Bleiweisom na čelu, je predvsem proslavljala "našiga presvitliga cesarja Ferdinanda Perviga", se mu zahvaljevala za "podarjeno konstitucijo" in plaho prosila za jezikovno enakopravnost, toda za njeno realizacijo je storila bore malo konkretnega.

Edini, ki je v vsej Sloveniji takoj zaslutil politično važnost revolucije, je bil celovški kaplan Majer, ki je že 29. III. v "Novicah" pozival, da moramo sedaj Slovenci vseh dežel jasno povedati, kaj želimo in je že ob tej priliki tudi opozoril, da naj bi živel vsak narod v svoji lastni deželi. Ker se ni nihče zgañil, so naši dijaki z Dunaja in Trstenjak s Štajerske razočarani ugotavljali, da so že vsi narodi formulirali svoje zahteve, le Slovenci da molčimo. To nerazumevanje je občutila zlasti tedanja naša akademska mladina na Dunaju in v Gradcu, kjer so jo potegnili tedanja revolucionarna gesla v svoj vrtinec in je posebno dunajska lahko tudi od blizu opazovala tedanje nastopanje drugih narodov. Plod tega je bil znani program dunajske "Slovenije" z dne 20. IV. 1848., ki je po češkem, hrvatskem in nemškem zgledu zahteval "eno kraljestvo z imenom Slovenija" s slovenskim uradovanjem in ohranitev avstrijske samostojnosti (to je značilo odklonitev vstopa Avstrije v zedinjeno Nemčijo), a istočasno je sprejela podoben program tudi Murščeve "Slovenija" v Gradcu, le s tem dodatkom, da je zahtevala ta tudi povezavo Slovenije s Hrvatsko.

Toda najmanj jako pretirano je trditi, da "smo Slovenci l. 1848 zahtevali zedinjeno in avtonomno Slovenijo". "Novice" proglašale "Slovenije" sploh niso objavile. Dunajska "Slovenija" je poslala v domovino celo posebne propagandiste, ki naj bi jo pridobili za omenjeni program, toda našli niso nobenega razumevanja in ne od ziva nikjer. Za tak program ni bilo zrelo niti izobraženstvo, kaj šele kmečke množice, ker jih nanj dotlej pač nihče niti poskušal ni pripraviti, kakor je bil pripravil n. pr. Hrvate ilirizem. Bleiweisovo ljubljansko "Slovensko društvo", od katerega so vse obmejne dežele pričakovale pobud in direktiv, je izrečno poudarjalo, da je njegov namen "jezikoslovstvo, ne pa politika", pozneje pa definiralo za svoj program močno Avstrijo, ohranitev narodnih pravic (teh pa dotlej še sploh nobenih bilo ni) in ohranitev vere. Na slovanski kongres v Prago, kjer so bili reprezentativno zastopani vsi slovanski narodi, so odšli le 4 dunajski dijaki, a noben "domorodec" iz domovine. "Novice" so pač objavljale razne rodoljubne dopise, a so že takoj tudi svarile pred "neprevdarjenimi tišanji" in (19. IV.) trdile, da je celo za uvedbo slovenščine v šole "še prezgodaj", niso pa vse tiste mesece hotele črhñiti besedice niti o tedanjem veličastnem nastopanju Hrvatov in Srbov, pač pa so v vsaki številki proslavljale cesarja in rohñele proti "šuntarjem in puntarjem", ki so po